

gümüřlük akademisi bahçeyazı okuma grubu
11 kasım 2023 serbest grup okuma buluşması-5

dag solstad

mahcubiyet ve haysiyet / dr. andersen'in gecesi
katılımcı değerlendirmeleri

FATOŞ ÖCAL

Dag Solstad- Mahcubiyet ve Haysiyet

Merhaba arkadaşlar uzun bir aradan sonra bu güzel kitabı birlikte konuşmak güzel olacak.

Don Solstad'ın kitabını, epey bir zaman önce okudum. Okurken zaman zaman yazarına bakmak için geriye; kapağa döndüm. Çünkü o kadar bizden bir öğretmen gibiydi ki, devlet dersinden sınıfı geçmek için çabalayan Rulka'nın sınıf dolusu kuzey çocuklarıyla birlikte ülkemin kara yağız çocukları da zihnimde sessiz çığlıklar attı.

Elias Rulka kitapta Norveç Dili ve Edebiyatı dersinde Henrik Ibsen'in "Yaban Ördęi" kitabının okullar için yapılmış baskısını okutuyordu ve bizde de 100 temel eser hala okutuluyor. Onlarda Ibsen, bizde başka yazarlar ama yıllarca müfredat; devlet dersi...

Kitapta Rulka yirmi beş yıl boyunca son sınıf öğrencileri ile aynı kitabı inceliyor. Ve o gün, işte o gün yirmi beş yıldır okuttuğu kitapta başka bir şeyi görüyor. "**Bir insanın elinden hayatı boyunca kendisini kandırdığı şeyi aldığınız anda mutluluğunu da bitirirsiniz.**"

Bu cümle İbsen'in Yaban Ördęi'ndeki Relling'in dramı. Cümle, Solstad'ın da "**Mahcubiyet ve Haysiyet**" romanı için ana izlek oluşturur. Bu cümleyle başlar her şey: "**Ve okur, Rulka'nın devlet dersinde haysiyetini yitirmemek için kendisine mahcup düşen bir iç yolculuğu; sorgulamayı okur.**"

Ekim ayının bir pazartesi sabahı başlar kitap ve aynı günün akşamında biter. Yirmi dört saat bile değil ama neler neler olur incecik kitapta. Anlatıcı geri dönüşlerle 1960'lı yıllara Rulka'nın Oslo Üniversitesi Filoloji Bölümü'ne Johan Corneliussen'le Eva Linde ile tanışmasına ve öğretmenliğe başlamasına dek gider. Böylece biz Elias Rulka'yı tanımaya başlarız.

Kitapta mekan Norveç'tir. Evde başlar, Fageborg Lisesi'nde devam eder ve sonrası Fageborg Sokağı, Stensparken, Norabakken Yokuşu, Bisslet. Rulka'nın geçtiği bu sokaklar onu zihninde de geçmişe götürür ve zihnindeki mekanlar ve olaylar çok daha çeşitlidir.

Elias Rulka'nın açılmayan şemsiyeye başlayan ve bir kız öğrenciye ettiği cinsiyetçi küfür sonrasında yaşananları karısına; Eva'ya nasıl anlatacağını düşünür yürürken yolları. Eva'yı metnin girişinde edilgen tipik bir kadın kimliğiyle eşini şemsiyesiyle yolcu ederken o tanımıştıtk. Oysa Eva Linde, arkadaşı Johan Corneliussen'in eşidir ve Corneliussen'i getirir onu tanımaya başlarız bu kez. Elias ve Johan Blindern'de, Oslo Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde 1966 yılında tanışır. Doktora öğrencisi Johan ile zorunlu yan dal yapan Elias'ın yolunu keşiştirenin felsefe olması ise ayrı bir tattır kitapta. Üstelik bir Wittgenstein dersi sonrasında çok sıkı dost olurlar, yedikleri içtikleri ayrı gitmez. Rulka ise kendisi dışında herkese hayrandır ve şükran duyar bunun için. Öyle ki Elias Rulka, Corneliussen'in gölgesi gibidir, "**...Ben gölgesi olduğum Johan Corneliussen'in...**" (sayfa 60). kendisini onunla var eder. Elias, arkadaşının neden felsefe okuduğuna bir türlü anlam veremez. **Yoksa hayata karşı en çok iştah duyanlar mı seçiyordu felsefeyi?**" (sayfa 47). "**Hayata böylesine doyamayan bir**

adam nasıl oluyordu da kendini felsefe okumaya veriyordu? Corneliussen ise hayatını Kant'a dayandırır, kendi soru(n)larına cevap bulmak için literatür tarar. Yazacağı doktora teziyle kendisinin de insan düşüncelerini araştıranların arasına katılacağını düşünür. Rulka ise sorularının yanıtını Corneliussen' da arar.

1968 sonbaharında mezun olur Rulka, 1969 ilkbaharında sertifikasını alır. Kaldığı yurttan ayrılıp kendine bir ev tutar, 1969'un sonbaharında 20 yıldan fazla çalışacağı Fagerborg Lisesi'nde kadrolu öğretmen olur. Johan'la olan arkadaşlığı hala devam ediyordur. Corneliussen, bu arada Marksist olmuştur ve Eva'yla birlikte. Ve Eva, sadece birlikte olduklarında var olan bu iki adamın arasında edilgen, adeta bir cinsel obje gibi var olur. Eva ile Johan 1970'te evlenir, aynı yılın sonlarına doğru kızları Camilla doğar. 1972 yılında Johan Marx ve Kant arasındaki bağlantıya dair doktora tezini tamamlar. 1976 yılında ise Johan bir daha geri dönmek üzere ansızın çeker gider ve Eva'yı ve kızını Elias'a bırakır. Doktora tezi bittiğinde felsefe de bitmiştir Johan için. Zira hayatında hiçbir şey değişmemiştir çünkü devamında değişen bir şey yoktur. Elias ise, Marksizm etkisiyle artık Johan'ın düşünmekten haz duymadığını düşünüyordur. Marksizm Johan için bir araçtır ve bu aracı kullanarak kapitalizmi anlamıştır. Kapitalizm insanlara albenili, parlak ve şatafatlı bir yaşam sunar ve içine çekmeyi başarır. Çağın açmazıdır bu çekim noktası çünkü o noktada bu insanlara eşit ve adil davranılmaz. Johan'ın tez sonucu onu tatmin etmemiştir, inandığı her şeyle sorgusu başlar. Vs yapıp ettiklerine bir maddi değer atfetmek ister ve somut karşılık bekler, "Zengin olacağım". der (sayfa 66). Sonuçta kapitalizmin içine çekilir.

Elias'ın Eva'yla olan ilişkisi tam da burada başlar. Bu kez Eva'yla değerli olduğunu düşünür. Hiç evlenmeyi düşünmeyen Elias' la yazar evlilik kurumunu da sorgular. Elias'ın Eva ile olan evliliği de bunu kanıtlar niteliktedir. Elias asla bir bütün değil kendi başına ve bunun farkındadır ama buna rağmen Eva'yla evlenir. Eva ise yukarıda da söz ettiğim gibi bir şeyler olup biterken edilgendir, Bilinçli uysaldır Eva, bunu fark ettiğinde Elias her şey değişir.

Kadın bakış açısıyla yazar burada oldukça cinsiyetçi bir metin kaleme almış diyebiliriz ancak metnin sonunda bu üçlü ilişkiden güçlü çıkacak olan Eva'dır bence. İlişkileri tekniktir, Eva ilk kez etkin bir cümle etmiştir Elias'a. Bu cümle edilgenliğinin mekanı mutfakla ilgilidir maalesef. Mutfağı yenilemek ister ama Elias buna karşı koyar, bütçelerinin olmadığını söyler. Eva, "Allah'ın cezası cimri herif!" der Elias'a. Elias Eva'nın "bilinçli uysallığı" (sayfa 75) fark etmesi onun varoluş sorgulamasında mihenk taşı olur. Elias mutsuz, Eva bilinçli uysaldır yine. Elias'la Eva'nın kızı Camilla ile ilişkisi ise mesafeli ama gözlemci ve sorun çözücüdür. Johan'a (yeni adıyla John Cornelius, Camilla 14 yaşındayken onu New York'a davet eder, Elias öfkeli, endişelidir. 1989 yılına gelindiğinde kendi halinde bir edebiyat öğretmenidir ve hayatın hiçbir alanında kendisi olamamıştır. Korkunç bir hiçlik ve yapancılığa...

Hayata karşı mahcuptur, pekii haysiyetli midir?

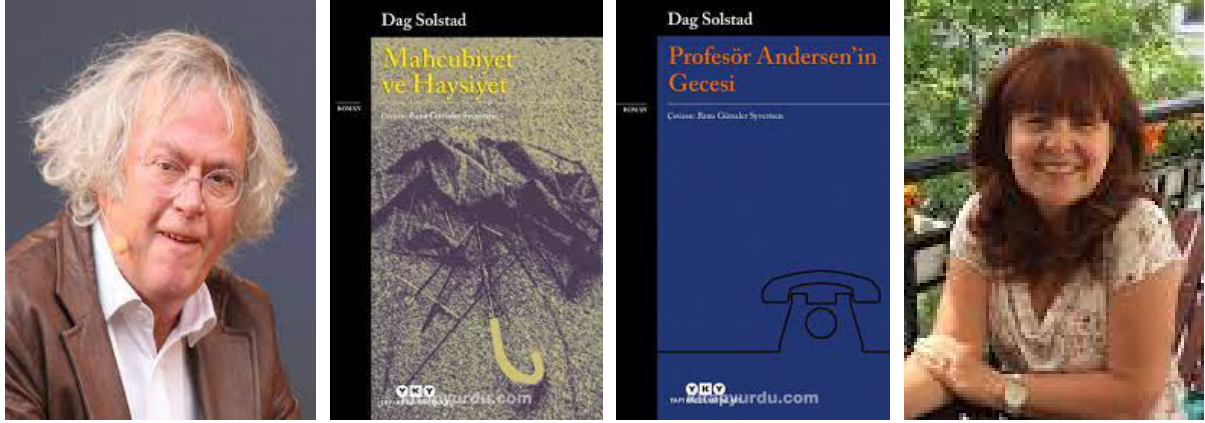
Okurda...

HAVANA ÖNGEOĞLU OMAN

Dag Solstad, Banu Gürsaler Syvertsen

Dag Solstad 1941 doğumlu, [Norveçli](#), roman, kısa [öykü](#) ve [oyun](#) yazarıdır. Solstad, [Knut Hamsun](#)'dan etkilenerek yazar olduğunu belirtmektedir. Immanuel Kant, Karl Marx, Henrik Ibsen, Thomas Mann gibi 20. yüzyılın önemli yazarlarından etkilenmiş, Eserlerinde felsefi vurgulara sahip, farklı konulara temas eden, [varoluşçu](#) yazım tarzı ile kendine has bir üsluba sahiptir. Norveç'in en büyük endüstriyel komplekslerinden birinin resmi tarihi ile [Dünya Kupası](#) gibi konular da dahil olmak üzere 30'a yakın kitap yazmıştır, çalışmaları Türkçe dahil 20 [dile](#) çevrilmiştir. Eserleri Türkiye'de [Yapı Kredi Yayınları](#) ve Jaguar Kitap tarafından basılmaktadır. Solstad, Norveç Edebiyat Eleştirmenleri Ödülü'nü üç kez kazanırken Kuzey Avrupa Edebiyat Ödülü'nü de almıştır. Ödülleri arasında ayrıca Mads Wiel Nygaards Endowment (1969), [İskandinav Kurulu Edebiyat Ödülü](#) (1989), Brage Ödülü (2006) de yer

almaktadır. İlk kitapları, Marksist-Leninist görüşe eğilimli siyasi vurguları nedeniyle tartışmalı kabul edilse de Solstad, kendi kuşağının Norveç'teki en iyi yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir ve farklı yazarların övgüsünü toplamaktadır. Üç evlilik yapan Solstad, 1970 yılında Maocu Arbeidernes Kommunist Parti'sine katılmadan önce, yerel bir gazetede muhabir olarak çalıştı. Dag Solstad, [Berlin'de](#) ve [Oslo'da](#) yaşamaktadır.

Önemli Çalışmaları:

[16.07.41](#) (2002) adlı romanında, [Berlin](#) sokaklarında sık sık yaptığı uzun yürüyüşlerin öyküsünü, birinci şahıs kullanarak anlatır. Hikâye aynı zamanda bir baba-oğul ilişkisi eksenli bir yolculuktur. Yarı otobiyografik, kendi doğum tarihi isimli bir eser.

T. Singer (1999) adlı romanı, 34 yaşındaki bir kütüphanecinin küçük bir kasabada tatmin edici ve bilinmeyen bir yaşam arayışıyla Oslo'dan ayrılışının hikâyesidir. Hikâyenin kahramanı, boşanmış bir anneyle evlenir ve ilk başta koca ve üvey baba olarak izole hayatından memnundur. Ancak iki yıl sonra Singer boşanma davası açar; eşi daha sonra bir araba kazasında ölür. Üvey kızıyla birlikte yaşadıkları ama ayrı hayatlar sürdürdükleri Oslo'ya döner. Singer, bu süreçte düşüncelere dalar ve çok yalnız kalır, ancak esrarengiz bir yaşam tarzı seçmiş olduğu gerçeğinden memnundur. Bu kitap, kimliğini sosyal bütünleşme yerine seçilmiş izolasyon yoluyla doğrulamaya çalışan birinin felsefi ve varoluşsal gözlemlerini içermektedir. Bir hiç kimse olarak tasvir ettiği T. Singer "kendisine karşı bile bir hiç kimse"dir.

Professor Andersens natt (1996) kitabında, [Noel](#) gecesi karşı apartmanda gördüğü bir cinayet anını polise bildirmek bildirmemek ikilemini yaşayan bir üniversite hocasının iç gerginliklerini anlatmıştır. 1982 tarihli *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelse som har hjemsøkt vårt land* adlı romanı, 2006 yılında Hans Petter Moland tarafından *Gymnaslærer Pedersen* adıyla beyaz perdeye uyarlandı.

Medaljens forside (1990), endüstriyel inşaat ve mühendislik şirketi Aker Kværner'in tarihi üzerine bir kitaptır. Ancak yazar bu metnin, ana karakteri Aker şirketi olan bir roman olarak görülmesi gerektiğini belirtir.

Solstad, romancı arkadaşı [Jon Michelet](#) ile birlikte 1982, 1986, 1990, 1994 ve 1998 [FIFA Dünya Kupalarının](#) her birinin ardından bir kitap yayınladı. Kitaplar, analitik açıklamaları siyasi ve kültürel yorumlarla harmanlarken literatüre de katkı sağlamaktadır.

Solstad ayrıca hem dergiler hem de gazeteler için çeşitli [deneme](#) ve [makaleler](#) yazdı ve bunlardan seçme yazılar toplanarak üç ayrı cilt halinde yayımlandı.

Romanları

- *Irr! Grønt!* (1969)
- *Arild Asnes, 1970* (1971)

- *25. septemberplassen* (1974)
- *Svik. Forkrigsår* (1977)
- *Krig. 1940* (1978)
- *Brød og våpen* (1980)
- *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelse som har hjemsøkt vårt land* (1982) - (*Lise Öğretmeni Pedersen'in Ülkemize Musallat Olan Büyük Siyasi Uyanışa Dair Anlatısı*, Çev. Banu Gürsaler-Syvertsen, Yapı Kredi Yayınları, [ISBN 978-975-08-4682-3](#)).
- *Forsøk på å beskrive det ugjenomtregelige* (1984)
- *Roman 1987* (1987)
- *Medaljens forside* (1990)
- *Elleve roman, bok atten* (1992) - (*On Birinci Roman, On Sekizinci Kitap*, Çev. Banu Gürsaler-Syvertsen, Yapı Kredi Yayınları, [ISBN 978-975-08-5330-2](#)).
- *Genanse og verdighet* (1994) - (*Mahcubiyet ve Haysiyet*, Çev. Banu Gürsaler-Syvertsen, Yapı Kredi Yayınları, [ISBN 978-975-08-4287-0](#)).
- *Professor Andersens natt* (1996) - (Profesör Andersen'in Gecesi, Çev. Banu Gürsaler-Syvertsen, Yapı Kredi Yayınları, ISBN 978-975-08-5075-2).
- *T. Singer* (1999) - (*T. Singer*, Çev. Deniz Canefe, Jaguar Kitap, [ISBN 9786257027137](#)).
- *16/07/41* (2002)
- *Armand V. Fotnote til en uutgravd roman* (2006) - (Armand V., Çev. Deniz Canefe, Jaguar Kitap, [ISBN 9786257027311](#)).
- *17. roman* (2009)
- *Det uoppløselige episke element i Telemark i perioden 1591-1896* (2013)
- *Tredje, og siste, roman om Bjørn Hansen* (2019) (Kaynak: Vikipedi)

Banu Gürsaler Syvertsen

Ülkemizde YKY'dan çıkan beş önemli eseri Banu Gürsaler Syvertsen tarafından orjinal dilinden dilimize kazandırılmıştır. Banu Gürsaler Syvertsen 1956, İzmir doğumlu. Boğaziçi Üniversitesi'nde Sosyoloji lisansüstü programını bitirdikten sonra, eğitimine Oslo'da devam etmek üzere 1981 yılında Norveç'e yerleşti. Norveç Radyo Televizyon Kurumunda radyo, TV ve daha sonra web sayfalarında haber, kültür ve çocuk programları yapımcısı ve sunucusu olarak 25 yıl görev yaptı. Çeşitli kültür projelerinde çalıştı, Türkçe öğretmeyi hedefleyen 16 dizilik "Merhaba" adlı radyo programını hazırladı, Nâzım Hikmet ve Sevim Burak'ın iki yapıtını çevirip televizyona ve sahneye uyarladı. 1991 yılından bu yana Norveççeden Türkçeye çeviriler yapıyor.Çevirileri çok başarılı bulduğumu söyleyebilirim.

Mahcubiyet ve Haysiyet

Benim Dag Solstad'la tanışmam 2019 yılında "Mahcubiyet ve Haysiyet" yapıtıyla oldu. Elimdeki eser 2018 yılının ikinci baskısı. Yüz altı sayfalık bir roman. Sıkıştırılmış, tekrarlar yüzünden okuması sıkıcı bir eser. Başlangıçtan otuz beşinci sayfanın birinci paragrafa kadar; Solstad'ın sınıftaki ders saatleri ve sonrasında yaşanan travmasının anlatıldığı, geri dönüşü olmayan yola girdiği birinci bölüm, otuz beşinci sayfanın birinci paragrafından yetmiş dokuzuncu sayfanın ilk paragrafı arasında Elias Rukla'nın gençlik çağı, en yakın arkadaşı Johan Corneliussen ve her ikisinin eşi olacak olan güzel Eva Linde'nin anlatıldığı ikinci bölüm, yetmiş dokuzuncu sayfadan sonuna kadar Elias Rukla'nın, bütün hayatını sorguladığı, geri dönüşsüz, çaresiz ve her şeyi geride bırakmayı düşündüğü ama "Çok feci

ama geri dönüş yok.” cümlesiyle bitirdiği kitabı, üçüncü bölüm olarak ayrıştırdım. Üç bölüm halinde okuduğum kitap karakterin neredeyse birkaç saatine sığdırdığı 1960’lı yıllardan başlayarak 1990’lı yıllara kadar yaşamını ve bundan sonraki belirsizliğini anlatır. Anlatıcı üçüncü şahıstır. Her karakteri zihninin kıvrımlarında gezinecek kadar iyi tanıyan tarafsız bir anlatıcıdır. Uzun paragraflar ve yorucu içeriğe rağmen dilin iyi kurulmuş olması ve gerçekten çok iyi çevrilmiş olması akıcı okunmasını sağlamaktadır.

İlk bölümde çok sıkıldım. Uzun paragraflar, müfredatın dayattığı edebiyat dersine konu aynı yapıtın defalarca anlatılması, öğrencilerin ilgisizliği ve hatta öğretmen de sıkılması okuyucu olarak beni sınıfın atmosferine çekti ve çok sıkıldım. Yazarın anlatım gücü çok yüksek. Okuyucuyu o anların içine çekerek adeta bize de kendi travmasını ya da farkındalığını yaşatır. Roman Oslo’da geçmesi, edebiyat öğretmenin en iyi bildiği ve müfredat gereği okuttuğu Henrik İbsen’in “Yaban Ördeği” adlı eserinde o gün keşfettiği romanın yan karakteri Dr. Relling’e söylediği sözle hayatı değişmeye başlar. İbsen karakterine **“Bir insanın elinden hayatı boyunca kendisini kandırdığı şeyi aldığımız anda mutluluğunu da bitirirsiniz.”** (s.9) cümlesini söyleyerek hem kahramanımız Elias Rukla’nın hem de okuyucu olarak bizim hayatımız değişecektir. Bir insanın varoluşunu ve kendisiyle yüzleşmesini zorunlu kılar bu cümle. Hep aynı şeylerle meşgul olmak, sıradanlaşmış ezbere dönmüş hayatlarımızda kendimizi kolaylıkların ardına sığınarak gerçekleri görmezden geliyoruz, pasifliğin tembelliğinin ardına sığınıp gerçekle yüzleşmek ve doğru olanı kotarmaktan kaçışımız gibi birçok noktayı çağırıştırdı bende okuyucu olarak. Bu terk ediş ve çıldırma hali hepimizin başından bir şekilde geçmiştir. Şemsiye çok önemli bir metafordur. Koruyan kalkan oluşturan hatta gizleyen şemsiye kahramanımızın geçirdiği sinir kriziyle çarpa çarpa darmadağın edilmiş, bütün kaçışlar kalkanlar görmezden gelmeler ortadan kalkmış geri dönüşsüz bir yola girilmiştir. Elias kendini adeta çıplak hisseder. Yaşadığı şehrin sokaklarında ne yapacağını bilmez şekilde dolaşırken otuz yıllık hayatı zihninden geçmeye başlar. Norveç gibi modern ve ekonomik sorunu olmadığını düşündüğün ülkede bir edebiyat öğretmenin ekonomik ve geçim sıkıntısı da sıkışmışlık duygumu artırdı okurken. İçki ve yemek kültürü, eğitim sistemi, edebiyat literatürü, sosyal hayat, sinema, spor, kadınların hayattaki rolü gibi konularda ışık tutar eser. Norveç’in en büyük dörtlülere kabul edilen İbsen, Bjornson, Kielland, Garbor olsa da Rukla’nın favori dörtlüsü; İbsen, Hamsun, Vesaas, Mykle.

En çarpıcı ve sert değişim dönüşüm ana karakterimiz Norveç’in başkenti Oslo’da, Fagerborg Lisesi’nde havasız sınıfta, karşısında oturan ve Henrik İbsen’in “Yaban Ördeği” dramı üzerine yaptığı açıklamalardan bunalan, aynı zamanda kendinin de bunaldığı bir çarkın içindeyken; İbsen’in Dr. Melling karakterine söylediği sözle her şeyin ters düz olacağı bir değişim dönüşüm yaşar. Öğrencilik yıllarını, arkadaşlığını, evliliğini, mesleğini ve en önemlisi de kendi varoluşunu sorgular. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Geri dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Burada okuyucuya aralık kapı bıraksa da biz biliyoruz bundan sonra başka bir Elias Rukla başka yaşamlar sürerek hayatına devam edecek.

İkinci bölüm olarak ayrıştırdığım kısımda anlatıcı kahramanımızın zihnine girip yirmili yaşlarından hikayenin başlangıcına gider. İkinci ve üçüncü karakterimiz devreye girer. Kendinden beş yaş küçük Johan Cornelinsen, Marx ve Kant arasında gidip gelen felsefe bölümü doktora öğrencisidir. Ne istediğini bilen, dışa dönük, kendine gölge etmeyecek kendinden büyük bir arkadaş seçen, eğitim süreci boyunca deneyimleri, partilerdeki popülaritesi, Elias ile dostluğu, tartıştıkları konuların derinliği, evleneceği Eva’yı tanıması, ardında bir kız çocuğu bırakarak inandıklarına tezat Amerika’ya gitmesi, karısını ve kızını zaten duygusal ilgisini fark ettiği dostum dediği Elias’a emanet etmesi, geri dönüşsüz hayatlarından çıkması, bir daha karşılaşmalarını bana Johan karakterinin ne istediğini bilen, gözü kara, zıddını savunduğu sistemin bir parçası konumunda hayatına devam eden değişim dönüşümü güzel verilmiş bir karakter. Yazar üçüncü karakter Eva Linde’yi devreye sokarken sadece onun güzelliğini ön plana çıkarıp adeta metalaştırmış. Eva’nın kimliği yok sayılmış ve çok eril bir dil kullanılmıştır. Norveç gibi bir ülkede bana absürd ve itici geldi. Kadını soyutlaştırarak, edilgen bir role oturtur. İçine hapsediği güzellik, belli bir rolün dışına çıkamaması, silik bir karakter olarak yer vermesi eril dilin gücü gibi değerlendirsem de yaş aldıkça ve güzelliği ikinci plana düştükçe Eva’nın değişim dönüşümü, varoluşu ve özgüveninin artarak özgürleşmesini çok başarılı buldum. Değişim dönüşüm çok güzel anlatılmış. Aslında akıllı ve işini bilen bir kadın ancak vazgeçtikleri ve telafi etmeye çalıştıklarına bakılırsa epey zararda. Sonlara doğru meta olmaktan çıkıp bireyselleşmiş.

Üçüncü bölümde kendini, yaşadığı çağı, ülkesini sorgulayan bir Elias var. “Televizyon ve gazetelerin kendisine ve kendisi gibi olanlara hitap etmemesi onu derinden yaralıyordu. Toplumda geleceğin habercisi gibi olanlar, onunla hiç ilgilenmiyorlardı.” (sayfa 83) cümlesi bugün içinde bulunduğumuz duruma nasılda uyuyor. Thomas Mann’a ve “Büyülü Dağ” romanına sık sık atıfta bulunan anlatıcı matematik öğretmenine “Bugün kendimi Hans Castorp (Büyülü Dağ romanının baş kahramanı) gibi hissediyorum, yataktan çıkmasam daha iyiydi.” sözünü söyletince Elias’ın ayağı yerden kesilir. O kadar yalnız ki ilgisiz birinden bu cümleyi duymak onu etkiler ve yakınlık kurma yollarını dener ama başaramaz. Önem verdiği şeylerin görmezden gelinmesi hatta kendisinin yok sayıldığını, görünmez olduğunu hissetmesi değişimi dönüşümü hızlandırır. 20. Yüzyılın önemli romancılarını da anmadan geçmemiş yazarımız. 1920'lere sıkıştırmasaydı iyiydi. Uyarlanmış eserlerin gerçekten döneminde söyledikleriyle şimdilerde söylediklerinin önemine dikkat çekmek istemiş sanki.

Profesör Andersen’in Gecesi

YKY’nın 2023’te yaptığı dördüncü baskısından okudum. Orijinal dilinden çeviri yapan yine Banu Gürsaler Syvertsen. Gerçekten kendi dilimizde yazılmış gibi, çok başarılı. Bölümleme olmayan romanımız yüz beş sayfaya sıkıştırılmış. Elli beş yaşındaki saygın profesörü Pal Andersen’in evinde yalnız başına geçirdiği Noel akşamı ve sonraki birkaç günü anlatır. Bireyin yalnızlığı, içe kapanıklığı, cesareti, kendisiyle ve gerçeklerle yüzleşme biçimi, dostluk, arkadaşlık, gelenek görenek, yemek kültürü ve yapılan sohbetler film şeridi gibi. Yine romanın içinde okuyucu bizzat anı yaşamaktadır. Uzun paragraflar, sıkıcı tekrarlara rağmen akıcı ve sürükleyici. Noel gibi özel bir günde bir cinayete tanıklık edipte polise ihbar etmemesini, kararsızlıklarını ne biz ne karakterimiz anlamlandırabiliyor. Bireyin toplum içindeki varlığını ve rolünü, ahlak, adalet, inanç ve değerlerini sorgulatan bir cinayet romanı. Yine varoluşçuluk üzerine kurgulanmış, kırılma noktasında bireyin kendi kırılmalarına tanıklık ettirir okuyucuyu. İnsanın içindeki merak, tanık olduğu gerçeklik, bunun karşısında gösterdiği duyarlılık, doğru-yanlışın ne olduğu, istemeden öğrenilen şeylerin insanda yarattığı iç sıkıntısı ve huzursuzluk, insanın bilinmeyen yönlerinin buruşuk kağıtlar gibi ortaya saçılması. Kesinliğini bilmediğimiz dünyanın kesinliğini bilemediğimiz olayları. Cinayetin işlenme sebepleri hatta haklı çıkarma çabaları ilginçti. Öldürülen karakterin kadın olması beni yine kadın karakterler hakkındaki tutumunu düşünmeye itti. Cinayeti işlediğini varsaydığımız Henrik Nordstorm’un enerjik, kendine güvenen ve doğal davranışı cinayetin işlenmediği bunun Andersen’in zihninin bir oyunu olduğu duygusuna götürdü. Tanrı’yı, ateizmi, inancı, onaylanma ihtiyacını, geçmiş kuşaklara merakı gibi satır aralarında ilginç değinmeleri bulunmaktadır.

MURAY D. KAYA

DAG SOLSTAD / MAHÇUBİYET VE HAYSİYET – PROFESÖR ANDERSENİN GECESİ
KİTAP İNCELEMESİ :

Öncelikle kitabın yazarından çok etkilendiğimi söylemek isterim. Benim yazarım ve bütün kitaplarını zevkle okudum. Çoğu kitaplarının çevirmeni Banu Gürsaler SYVERTSEN ‘e (T.Singer kitap çevirmenini hariç tutarak) teşekkür ediyorum.

Kitaplarındaki değişik kurgu ve anlatımdaki farklılıklar bazen beni nasıl buraya atladık dedirtse de kitaptan kopmadan okutabilmesi nedeniyle tekniğine hayran bıraktı.

Kitaplarında farklı kurgular olmasına rağmen sonucunda bize hep UTANÇ veya MAHÇUBİYET duygusunu vermeye çalışıyor ve karakterlerinden aslında nefret etmemizi istiyor. Ben en çok bu konuya takıldım. Belki de bu Norveç halkının aşırı dürüst ve bu konuları sorgulayan bir halk olmasından kaynaklanıyor diye düşündüm. Bunu düşüncemi de en çok etkilendiğim kitabı olan LİSE ÖĞRETMENİ PEDERSEN’İN ÜLKEMİZE MUSALLAT OLAN BÜYÜK SİYASİ UYANIŞA DAİR ANLATISI okumak etkiledi. Bu kitapta halkın hiç de sorunları olmadığı halde kendi ülkelerinde küçük bir azınlık olan emekçilerine ve başka ülke vatandaşlarına destek amaçlı insanlar için çabalamaları olağanüstü bir anlatımla gerçekçi bir yaklaşımla anlatılmıştır.

Kitaplarının sürükleyici , derin ve sade olması kolay okumamı ama her cümlesini tekrar tekrar okumama sebep oldu.

Bir söyleşisini dinledim orada Zaman kavramının bütün Romalarının ana elementi olduğunu söylüyor.Ve zaman konusunda yaşadığı çağın hep gerisinde kalması nedeniyle sol cenaha daha yakın olduğundan bahsediyor.

Kitaptaki karakterleri hep silik ,yalnız yaşayan toplumu sadece gözleyen insanlar olan ve kendi deyiimiyle geç kalmış bir zamanda yaşamış olsalar da bu insanlardan bu şekilde derinlikli hikayeler çıkarması çok sarsıcı.

Kitaplarında etkilendiği yazar Ibsen ve en çok da Yaban Ördeği tiyatro oyunu hakkında yine söyleşisinde kendi hayatı ile bağlantılı olduğu için seçtiğini söylemesi beni etkiledi.EKDAL'ın babasını çağırıştırdığı WERLE nin ise kendisi olduğundan bahsetti.

Okuduğumuz kitaplarından Mahçubiyet ve Haysiyet ilk Türkçeye çevrilen kitabı ve Dag Solstad kitaplarına başlanacaksa ilk okunması gereken kitabı. Baş karakterlerinin yerine kendimizi koyuyoruz. Her ne kadar onları sevmemizi istemese de bize çok güzel empatiler yaptırıyor.

Profesör Andersen'in Gecesi kitabında da kendimizi onun yerine koyup düşünmeye başlıyoruz. Biz aynı durumla karşılaşsak ve bir cinayete tanık olsak ne yapardık.Ve zaten Profesör Andersen sayesinde bir çok şeyi sorguluyoruz. Beni kahramanla birlikte olayları onun gözüyle görmeyi ve kararsızlıklarını birlikte yaşatmayı başaran yazar için bir kez daha tebrik ve teşekkürlerimi sunuyorum.

İyi ki tanışım dediğim Dag Solstad'ın okumadığım bir kitabı Armand V.ve şimdilerde Türkçeye çevrilecek umarım otobiyografisidir okumak için sabırsızlanıyorum.

SEVGİ ÇİFTER

Mahçubiyet Ve Haysiyet /Dag Solstad

Dag Solstad ile Mahcubiyet ve Haysiyet kitabıyla tanıştım yaklaşık birkaç yıl önce. Bir arkadaşımın önerisi üzerine okumuştum ve sıkışık zamanıma mı denk geldi bilmiyorum, beğenmişim ama üzerinde de çok fazla düşünmemiştim. İkinci kez okumamda kitabı neden severek okuduğumu daha iyi anladım.

82 yaşındaki yazar Türkiye'de daha çok Mahcubiyet ve Haysiyet ile bilinse de şu ana kadar yanılmıyorsam 6 kitabı Türkçeye çevrilmiş, Mahcubiyet ve Haysiyet ise 2023 Temmuz itibariyle 15. baskısını yapmış.

Adı ile dikkat çeken ve günümüzde çoğu kez unuttuğumuz değerlerin arasında yer alan mahcubiyet ve haysiyet kavramlarının ne kadar incelikli işlendiğini gördüğümüz kitabın giriş cümlelerinde, yazarın önümüzdeki satırlardaki roman atmosferini anlıyoruz.

Oslo'da, evine 7-8 dakikalık mesafedeki bir lisede edebiyat öğretmeni olan Elias Rukla'nın bir sabahını okuyoruz ilk satırlarda. O gün Elias Rukla'nın başına sıkıcı bir şey geleceğini anlarız. Atmosfer sıkıcıdır, yazar bu sıkıcılığı doğa tasviri, yağmur beklentisinin kasveti ile destekler. Karısı, 'eşim dediği kadın'dır. Kurulan cümlelerden her şeyin sahte olduğu bir ilişkinin yaşandığını da görürüz. Bakışlar sahte, sözler sahte, her şey 'mış' gibidir, ancak bu sahteliğin arasında saygıyı da gözleriz. Ve sıkılacağımızı bilmemize rağmen merak unsurunun izini sürerek okumaya devam ederiz.

Elias Rukla'nın o gün başına gelen olay romanın kırılma noktasıdır. Kırılma noktasına kadar da ince ince dokur romanını yazar. Okulda öğrenciler ile arasındaki söze dökülemeyen gerilimi iliklerimizde kadar hissederiz. Henrik İbsen'in Yaban Ördeği'nin incelemesidir ders konusu ve Elias Rukla okulda hem öğrencilerinin yerine düşünür hem de İbsen ve diğer geleneksel Norveç yazarları ile çağdaş yazarlar arasındaki sıkışmışlığı sürekli kendi zihninde tartışır. Kitap boyunca sürdürdüğü zihinde tartışma durumu bir türlü dile getirilemez. Karakterimizin en büyük özelliklerindendir bu durum.

Çağdaş edebiyata daha yakın hisseder kendini ancak aşım, kullanım süresi bitmiş eğitim yöntemlerinin zorunlu bir parçası olarak geleneksel Norveç edebiyatını öğretmek zorundadır. Öğrenciler de bütün sıkılmışlıklarına rağmen dinler gibi görünmek zorundadırlar. Yaban Ördeği'nde geçen "Bir insanın elinden hayatı boyunca kendisini kandıracağı şeyi aldığınız anda mutluluğunu da bitirirsiniz" cümlesi de bu noktada romanın merkezine yerleşir. Y.Ö.'ndeki doktorun rolünü tartışır zihninde. İbsen'in antogonisti olduğunun söyler. (Bu arada antogonisti yeni öğrendim☺) Özellikle metne yerleştirmiştir İbsen doktoru. Ana karakteri engellemekle yükümlü bir kişi olarak. Zihnindeki tartışmalar sürerken metni tekrar tekrar okutur öğrencilere. Yıllardır okuttuğu metinde bambaşka bir şey yakalamıştır ve bunu kelimelere dökmek, göstermek istemektedir. Ancak Rukla tam bu ruh durumu içindeyken bir öğrenci tekrarların yarattığı bunaltı ve istememezlik duygusu ile içini çeker. Bu iç çekiş Elias Rukla'nın zihnini allak bullak eder, zihni dağılır ve zihnindeki tartışmayı sürdüremez olur. İç çekişe yanıt verememiş olması onu daha da kaotik bir duruma sokar. Dersi yarıda keser ve sınıfı terk eder. Dışarda yağmur yağmaktadır, şemsiyesini açamaz, öfkesi dışa taşar, şemsiyeyi bahçedeki çeşmenin taşlarına vurarak parçalar ve bir öğrenciye ağza alınmayacak bir küfür ederek kendini sokaklara atar. Bundan sonrası geri dönüşler; karısı ile nasıl evlendiği, en yakın arkadaşı ile tanışması ve aralarındaki bağ, üniversite yıllarının heyecanı, geçen yıllarda heyecanın yitirilmesi, herkesin başka taraflara savrulması ve günümüz Elias'ı.

106 sayfa boyunca kaybedilen değerleri ki başta mahcubiyet ve haysiyet gelmektedir, yitirilen dostlukları, kendini kandırmaları, idealleştirmeleri, ideallerden vazgeçme durumlarını, ahlak anlayışını – **ki çarpıcı bir nokta. Yaban Ördeği'ndeki, hakikati mutlaka ortaya çıkarma isteğindeki karakterin doğru yapıp yapmadığı tartışma konusu olabilir-**, kuşaklararası kültür çatışmasını, geri kalmış müfredat eleştirisini okuyoruz.

Ve okuluna dönmeme kararı alır Elias Rukla. Çünkü yaptığı hareketlerden ötürü mahcup olur. Herkesin herkesi hizaya soktuğu günümüzde mahcup olmayı becerir ve adeta "Dünya değişmiş olabilir ama ben mahcubiyet ve haysiyetin olduğu bir dünyadayım" der. Kendini çağını yaşayamayan, tedavülden kalkmış biri olarak hisseder.

Atmosferi sıkıcı, tekrarların oldukça fazla, cümlelerin uzun ve iç içe geçmiş olduğu bir metin olmasına karşın elimden bırakmadan okudum kitabı. Tüm bu uzun cümleler, tekrarlar ve zor okuma okuyanın dikkatini kitaptan ayırmamasına neden oluyor. Yazar kitap anlatımı için üçüncü tekil şahsı tercih etmiş. Ancak öyle bir üçüncü şahıs ki zaman zaman birinci tekil şahıs gibi hareket edebiliyor.. Karakterin zihninde geçiyor tüm roman.

Ana karakter Elias Rukla -ki biraz toplum dışı, gölgede kalmış, kendini ifadeden yoksun ama sürekli kendi ile tartışan biri- dışındaki önemli karakter, -yan karakter mi demeliyim- Johan. Johan Elias'ın heyecanlı ve coşkulu üniversite yıllarından arkadaşı. Biraz zıt gibiler. Johan parlak ve insanlar tarafından aranan, sevilen bir felsefe öğrencisi. Romandaki görevi ise ideallerin çöküşünü göstermek bana göre. Bir anlamda da kapitalizmin nasıl yol aldığı izini sürebiliyoruz Johan ile. Romanda kadın yok ne yazık ki. Var ama yok. Elias ve Johan'ın üniversiteden arkadaşı Eva Linde romandaki tek kadın. Ama ne düşündüğünü ne hissettiğini bilmiyoruz yaşananlar ve yaşanamayanlar karşısında. Seviyor mu, sevmiyor mu? Terkedildiğinde ne hissetti? İkinci evliliğini neden yaptı? Bir tahminimiz oluyor elbette ama yazar Eva'nın düşüncelerini ve hislerini yok saymış bir anlamda. Eva hakkında konuşanlar yine erkekler: Elias ve Johan. Johan ile Linde'nin kızları da karakter olarak yer almıyor romanda. Onun bakış açısını da bilemiyoruz.

Kitap için yaptığım okumalar ve dinlemelerden birçok bilgi de edindim. Örneğin; Rukla, yazarın doğduğu yerdeki küçük bir nehrin, Elias da babasının en sevdiği peygamberin ismi. Yazar bu kitap için çalışmaya başlayana yani elli yaşlarına kadar Henrik İbsen'i okumamış. Romanı, şemsiyesini açamadığı için öfkeden gözü dönen bir karakter üzerine kurgulamış. İlk olarak böyle bir görüntü varmış aklında. 1970'de Maocu komünist bir partide kayıtlı Solstad ve bu partinin adının kısaltılmışı AKP. Yarı otobiyografik bir roman da yazmış ve kitabın adı, yazarın doğum tarihi: 16.07.41

Profesör Andersen'in Gecesi/Dag Solstad

Dağ Solstad'ın okuduğum ikinci romanı Profesör Andersen'in Gecesi. Ana karakterimiz burada Oslo Üniversitesi'nde profesör. Yani yine eğitimci. İki kitap arasındaki benzerlikler bu kadarla bitmiyor. Her ikisinde de Henrik İbsen başrolde. M.v.H.'de Elias Rukla öğrencilerinin İbsen'e olan ilgisizliğinden şikayetçi olurken, Profesör Andersen'in Gecesi'nde ise karakterimiz üniversitede doktora yapan öğrencilerinin İbsen'e gösterdikleri ilgi karşısında hayretler içerisinde kalıyor. Oysa kendisi İbsen'i tam olarak içselleştirememiş, büyük bir eser olarak kabul etmiş ve araştırma dalı olarak seçmiş, çalışmalar yapmıştı. Çünkü Norveç'te İbsen üzerine araştırmalar yapmak kariyer açısından önemliydi. Ama sonra da buna şaşırılmıştı, çünkü kariyer yapanlardan nefret ettiğini sanıyordu. Kendi deyimini ile İbsen'in oyunları onun üzerinde çığır açıcı bir etki yapmamıştı ama Andersen kariyer yapmıştı. Aslında Andersen çağdaş Norveç yazarları hakkında araştırmalar yapmak isterdi. Bu durumda İbsen'in lise çağlarından ziyade üniversite çağına gelmiş öğrenciler tarafından ilgi çekici bulunabileceği çıkarımına ek olarak, yazarın özellikle Prof. Andersen özelinde, insanın yaşamında yapmak istedikleri ile, kendi lehine olabilecek şeyleri yapmak arasında sıkışabildiği gerçeğini ve ikinciyi tercih ettiğini göstermek istediğini de çıkarabiliriz. (Yine okumalardan; yazarın kitaplarının birbirini izlediğini göz önünde tutarsak.)

Bu benzerliklerin ardından P.A.G.'nde yaygın bir eylemsizlik hali gözlemledim ilk olarak. Noel gecesi evinin penceresinden karşı evde bir kadının öldürülüşünü gördüğünü zanneden -zanneden diyorum çünkü bu hiç ispatlanmadı- Profesör Andersen aradan aylar geçmesine rağmen hamle ederek gördüğünü güvenlik güçlerine anlatamıyor. Ve bu anlatamama hali boyunca da sürekli yine zihninde durumu tartışıyor, gerekçelendiriyor.

M.v.H.'de kültür ve kuşak çatışması daha ön plana çıkarken, P.A.G.'nde 60'lar ile 90'lar arasında idealleri peşinde koşan kuşağın, daha sonra yaşadıkları dönüşüm ve bu dönüşümü kendilerine göre gerekçelendirme hallerini tartışıyor bize yazar.

"Kendilerini toplumsal yapının destekçileri olarak görmeye şiddetle karşı çıkıyorlardı. Çünkü kullanma hakkına sahip oldukları güçten, daha doğrusu görev zorunluluğundan ve ait oldukları sosyal tabakadan hoşnut değillerdi. Oldukları şeyi inkar ediyorlardı...../..... Aralarında ufak ayrıntılar dışında pek de bir fark bulunmayan diğerlerine hala karşıydılar." (sy. 36)

Bu ve benzeri cümlelerle tartışıyor bu gerekçelendirme hallerini yazar. Egemen güçlere karşı ve içten içe muhalif olmakla birlikte aynı zamanda konumları itibariyle devletin verdiği emirleri yerine getiren, toplumsal yapının destekçileriydiler, diyor, refah seviyeleri giderek artıyordu ancak bunların kendileri için hiçbir şey ifade etmediğini söylüyorlardı, diyor, maddi kazanımlar sanki tesadüfen hayatlarının bir aksesuarı olmuş gibi davranıyorlardı, diyor...

Bu cümleler 80 sonrası değişimi yaşayan biri olarak çok tanıdık geldi bana. Bağlı buldukları ideallerin gerçekleşmediğini gördüklerinde, bulunduğu yerden başka bir konuma geçen birçok insanın geçtiği konumu değersizmiş gibi gösterme halleri, her şeye kendi cephesinden bakma halleri ve gerçekten buldukları yeri kabullenememiş gibi yapma halleri... Çevremdeki birçok insanın -kendim dahil- sisteme nasıl adapte olduklarını gören biri olarak yakın geldi P.A.G.'ndeki bu satırlar bana. Bir hayal kırıklığı ve savruluş yaşanması kadar normal bir şey yok tabii ki bu bir tarafta; ancak siyasi tezlerin havada kalması ile kapitalizmin yeniden inşasına bilerek veya bilmeyerek katkıda bulunduğumuz gerçeğini aradan yıllar geçmesine karşın kabullenememek, bu durumla yüzleşememek, hep bir gerekçelendirme, kendini temiz gösterme hali içinde bulunmanın da kaynaklandığı duygu durumu üzerinde çok düşündüğümüz konular hala... Dag Solstad da P.A. G.'nde bunu anlatmış bana göre. Veya ben öyle okudum. Son olarak; Prof. Andersen'in katili ihbar etmeme/edememe durumunu sürekli farklı şekillerde gerekçelendirmesinin de yukarıda dile getirdiğim gerekçelendirmeler ile bir bağlantısı var mı diye düşünmeden de edemedim. Bu bağı kurmamızı mı istedi acaba yazar?

Bu okumalara ve yeni düşünelere yol açtığı için sevgili Cihan'a çok teşekkür ediyorum.